

Vizuális Imaginatív Szinkron

Varga S. Katalin
Doktori Tézisek

ELTE-PPK Pszichológia Doktori Iskola
Magatartápszichológiai Program

Témavezető: Dr. Varga Katalin, habil. egyetemi docens

Az ELTE-PPK Pszichológia Doktori Iskola vezetője:
Dr. Hunyady György, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
A Magatartápszichológiai Program vezetője: Dr. Bányai Éva

Hivatalos bíráló bizottság:

Elnök: Dr. Bányai Éva, egyetemi tanár
Belső bíráló: Dr. Urbán Róbert, egyetemi docens
Külső bíráló: Dr. Túry Ferenc, egyetemi tanár
Titkár: Dr. Nagy János, egyetemi docens

Tagok:
Gősiné dr. Greguss Anna Csilla, egyetemi adjunktus
Dr. Szabó Csaba, habil. egyetemi docens
Dr. Düll Andrea Magdolna, habil. egyetemi docens

2011. Budapest

1. Bevezetés

A *Vizuális Imaginatív Szinkron* (továbbiakban: VIS) olyan interakciós szinkronjelenség, mely az egymásra hangolódás egy jellegzetes formáját, a képzeleti tevékenység külső megítélő által is azonosítható lehetséges harmonizációját jelenti.

Néhány évvel ezelőtt hipnoterápiás munkám során egy pácienssel együtt éltük át a VIS élményét. Gyermekkorának egy tragikus történetével dolgozva hipnózisban, direkt szuggesztió elhangzása nélkül hasonló képeket láttunk leperegni magunk előtt. Az élmény kölcsönössége mindkettőnk számára csupán később tudatosult. A terápiás kapcsolatról szóló diagnosztikai értékén túl, az egymásra hangolódás eddigiektől eltérő meg tapasztalása tovább erősítette a megértés és a biztonság érzését a terápiás folyamatban.

A vizualitás humán működésmódban betöltött meghatározó szerepe mellett, hipnoterapeutaként átélt élményem terápiás folyamatban betöltött jelentősége vezetett el a VIS természetének tudományos keretek között történő vizsgálatához.

2. Interakciós szinkronitás és hipnózis

Az emberi kapcsolatok alakulásában központi jelentőséggel bíró interakciós szinkronitáson a legkülönbözőbb egyéni ritmusok interperszonális helyzetben történő összehangolódását, idői koordinációját értjük (Zucker, 1983; Warner, 1991). A kutatások az egymásra hangolódás eltérő formáit a *viselkedései* elemeken túl kimutatták *fiziológiai* mutatókban (Bányai, 1985; Grammer és mtsai, 1998; Brunel és Martiny, 2000; Pelech, 2002; Bíró, 2003; Sagaguchi és mtsai, 2005; Richardson és mtsai, 2005; Wiltshire, 2007) és szubjektív *élményekben* egyaránt (Grammer és mtsai, 1998; Varga és mtsai, 2002; Varga, 2004; Kimura és Daibo, 2006). Ezek a minden szorosabb emberi kapcsolatban megjelenő, a szociális interakciók alapvető jellemzőjének tekinthető (Capella, 1991) önkéntelen, nem tudatos elemek (Burgoon és mtsai, 1995) intenzíven befolyásolják az interakcióban résztvevő egyének élményeit (Burgoon és mtsai, 2003; Kimura és Daibo, 2006), kihatnak az interakciós partnerek által észlelt intimitás minőségére (Varga és mtsai, 2002; Varga, 2004).

Az interperszonális adaptáció lényegi eleme ez az összehangolódás, mely *adaptív értékű* az egyén számára (Burgoon és mtsai, 1995; Brunel és Martiny, 2000). Az interakciós szinkronitás szerepe kiemelkedő az interakció-szabályozásban (lásd pl.: Capella, 1994; Chartrand és Bargh, 1999), akár egészen korai életkorban (pl.: Beebe és mtsai, 1982), az interperszonális kötődés kialakításában és harmonizálásában (pl.: Field, 1985), a self fejlődésében (Caplowitz Barrett, 1997), a kognitív és az érzelmi fejlődésben (Gergely és Watson, 1999; Stern, 1999), az egyén felnőttkori intim-életének, a fontos kapcsolatokban való jelenlétének, kötődés-történetének épülésében (Harrist és Waugh, 2002; Feldman, 2007), az interszubjektivitás és az önszabályozás kialakulásában (Baker, 2000; Bíró és Bányai, 2007). Egy harmonikusan működő interakcióban a résztvevők kötődést, biztonságot, társas adaptációt élnek meg, a felmerült félreértéseket, interakciós hibákat kezelni, korrigálni tudják (Tronick, 1990). A fontos kötődések minősége, az interakciók kiegyensúlyozottsága, az intimitás, s így az interakciós szinkronitás összekapcsolódik a *pszichológiai* és a *testi egészség* minőségének alakulásával.

Az interakciós szinkronitás elemeinek, törvényszerűségeinek vizsgálatához ideális keretet nyújt a *hipnózis*, mely belátást enged a mindennapok fontos, interakciós

szinkronjelenségekkel jellemezhető kapcsolatainak működés módjába. Hatásai ugyan különlegesek, az alapjai hétköznapiak. A hétköznapi életből ismert fontos kapcsolatok, laboratóriumi környezetben módszertani és etikai szempontból egyaránt nehézkesen vizsgálhatóak. A hipnózis az intim kapcsolatok modellhelyzeteként vizsgálhatóvá teszi ezeket a kötődésen, összetartozáson alapuló emberi kapcsolatokat (Varga, 2004).

A hipnózis folyamán a hipnotizőr és alanya olyan kapcsolatot élnek meg, ami csupán az igazán szoros, intim emberi kapcsolatokra jellemző, a hipnózis szociál-pszichobiológiai modellje ezt tekinti a terápiás hatás kulcsmomentumának (Bányai, 2002). Az egymásra hangolódás minősége és mértéke, a szinkronitás alakulása az érzelmek, az intimitás, a biztonság érzése mellett a hipnózis terápiás érvényesülését is befolyásolja. A kölcsönös egymásra hatásban a két személy szubjektív élményei együttesen építik fel a biztonságos terápiás közeget, formálják a folyamatot. A befelé figyelést a terapeuta páciensre hangolódása mozgósítja, megjelenik a kölcsönös tudatosság, az élmények szimbolizációjuk különböző szintjein harmonizálódnak (Baker, 2000). A hipnózis szubjektív mélységének mélyülése gyakran interakciós szinkronjelenségek után figyelhető meg, mely nem tudatos, önkéntelen folyamatok az azonos hullámhosszra kerülés jelei (Bányai, 2000). Az interakciós szinkronitás híd a két személy érzései között, a közös ritmus eszközzé válhat a hipnotizőr kezében az alany élményeinek megértésére (Bányai, 1991, 2000). A hipnózis során nem csupán a páciens, de a hipnotizőr is mélyen bevonódik a folyamatba. A hipnotizőrök spontán transz-élményei tovább erősítik azt a kutatási irányt, hogy a kapcsolat megismerése, megértése érdekében nem csupán az alany, hanem a hipnotizőr élményeit is érdemes vizsgálnunk (Varga és mtsai, 1999). A terapeuta és a páciens intenzív érzései kölcsönösen formálják a kapcsolatot (Varga, 2004).

Az ELTE interakciós szemléletben dolgozó hipnóziskutató laboratóriumának kutatásai fókuszában az *interakció* áll (Bányai és mtsai, 1982, 1985). A kutatások egyaránt kiterjednek az alany és a hipnotizőr viselkedésének, fiziológiájának és élményeinek vizsgálatára, továbbá az interakciós partnerek közötti szinkronításra (Bányai és mtsai, 1982, 1985; Bányai, 1985; Bányai és mtsai, 1990; Varga és mtsai, 1993, 1994; Bányai, 1994, 1996; Józsa, 1997; Bányai, 1998; Varga és mtsai, 1999; Bányai, 2000; 2002; Varga és mtsai, 2002, 2004; Varga, 2004; Biró, 2004, 2005; Varga és mtsai, 2006; Biró és Bányai, 2007; Gősiné-Greguss, 2008; Varga és mtsai, 2008). Bár a hipnotikus kapcsolat számos esetben kölcsönös intenzív vizualitással jár (Varga és mtsai, 1993, 1999), kevés olyan dokumentáció született, mely kifejezetten a képi szinkronitással, az együttesen átélt élmény vizuális oldalával foglalkozik. A kutatásokon túl, a terápiás irodalomban csupán egy francia példát találtam a jelenségre, melyben egy hipnoterapeuta páciensével hipnózisban megélt vizuális összehangolódásáról számol be (Balken, 2007).

Doktori kutatásomban az interakciós szinkronitás élmény oldalával foglalkozom, kollégáim segítségével a Vizuális Imaginatív Szinkron szubjektív megélésének mérésére, illetve laboratóriumi kiváltására tettünk kísérletet. *Saját fejlesztésű standardizált eljárással* laboratóriumi közegben provokált, *kiváltott helyzetben* azonosítottuk a Vizuális Imaginatív Szinkront, és *interakciós keretben* kutattuk a képi egymásra hangolódás természetét. A *külső megítélő által azonosítható* vizuális szinkron kapcsolatát egyaránt megnéztük az interakciós partnerek vonás jellegű ismérveivel, a megélt tudati állapot, illetve az interakciós helyzetet, a két ember kapcsolatát jellemző mutatókkal. Vizsgálati helyzetként az *éber* kontextus mellett a *hipnotikus* kapcsolatot választottam. Kiegészítve a kiváltott élmények vizsgálatát, a Vizuális Imaginatív Szinkron *spontán úton megélt élményeit saját fejlesztésű kérdőívvel* kutattuk. A retrospektív, szabad leírást kérő kérdőívek segítségével megismerhettük a tudatosult kölcsönös vizuális élmények érzelmi oldalát.

3. Laboratóriumi közegben kiváltott VIS élmények standardizált vizsgálata

3.1. Az imaginatív tevékenység kiváltása

A VIS kontrollált előidézésének érdekében *saját fejlesztésű standardizált eljárással* összeállítottunk egy inger-szó listát, mely három eltérő dimenzión (részletgazdagság, élethűség és állandóság) bemért, egymást validáló, az átlag populációt közepes mértékben megmozgató, terápiásan valid kifejezésekből áll. Éber helyzetben a „TORONY, FÖLD, BÁL, SÉTA, VÖLGY” szavakat, hipnózis vizsgálati helyzetben a „HAJÓ, TÁJ, ÚT, ZENE, ÖSZ” kifejezéseket alkalmaztuk.

3.2. VIS teszt

A résztvevők által átélt belső kép megismeréséhez *kifejlesztettük* a VIS tesztet, mely során a vizsgálati alanyok rajzban és írásban reprodukálták élményüket. A teszt egy A4-es méretű lap. A válaszadó a lap felső felén egy üres négyzetbe rajzolhat, alsó felén a kipontozott részen leírást adhat az átélt képzeleti képről. A golyóstollal történt rajz és leírás együttese több információt nyújt a képzeleti képről, így vizsgálhatóvá válnak olyan jellemzők, mint például az arányok, fókusz, téri közegben való elhelyezkedés, kiváltott érzelmek, élmények, esetleges emlékek. Éber helyzet esetén a vizsgálati alanyok a vizsgálatvezetőkkel, hipnózisban a kutatás designjának megfelelően, a vizsgálatvezetőkkel, vagy a hipnotizőrökkel együtt töltötték ki a tesztet. A VIS teszt segítségével az átélt képek *külső megítélő számára is hozzáférhetővé* válnak.

3.3. Interakciós szemlélet éberen és hipnózisban

Mivel a szinkronjelenségek nem csupán hipnózis helyzetben figyelhetők meg, a VIS operacionalizálása során ügyeltünk arra, hogy *mind éber, mind hipnózis helyzetben egyaránt* alkalmazható legyen az eljárás. A hipnotizőr-alany szerepviszonyoknak megfelelően az éber helyzetekben vizsgálatvezető és vizsgálati alany, hipnózisban hipnotizőr és vizsgálati alany szereposztással dolgoztunk, ahol az interakciónak a diád mindkét szereplője átélője. A téma, mind a képzeleti tevékenységből adódóan, mind a szinkronjelenségek jellege miatt *intim*, az értékítélet-mentes attitűd kutatásunk felépítésében és megvalósításában alapvető feltétel a szakma és a résztvevők irányában egyaránt. Ennek tükrében történt az informált beleegyezés kialakítása is, illetve a pszichológiai kutatásokban elvárt titoktartás és biztonságos adatkezelés.

3.4. A vizsgálati helyzet

3.4.1. Első kutatás: éber vizsgálati helyzetek

A 2007-ben zajlott első kutatásban kristályosodott ki a VIS mérésére kifejlesztett módszertan. Ebben a kutatásban kizárólag éber helyzetekkel dolgoztunk, **48 diád vizuális egymásra hangolódását 240 helyzetben** vizsgáltuk meg. A hipnózis vizsgálati helyzet szereposztásával párhuzamosan, az éber helyzetben a vizsgálati alannal vizsgálatvezetők dolgoztak együtt. A vizsgálati alanyok jelentős része ugyan egyetemi hallgató volt, de az ismeretség elkerülése miatt egyikük sem pszichológia szakon tanult.

3.4.2. Második kutatás: hipnózis és éber vizsgálati helyzetek

A hipnózis vizsgálati helyzetek egy szélesebb kutatás, az "Affektív prozódia éberen és hipnózisban: összehasonlító vizsgálatok" részeként 2007-2008-ban zajlottak¹. Hipnózisban és éberen a vizsgálati alanyoknak több feladatot kellett megoldaniuk standardizált körülmények között, melyek közül az egyik a VIS eljárása volt. **Az eltérő helyzetekben négy hipnotizőr és öt vizgálatvezető dolgozott együtt 40 vizsgálati alannyal.** A szélesebb kutatás designjának megfelelően négy eltérő típusú vizsgálati helyzetben zajlott a VIS teszt:

- „A” helyzetben hipnózis történt, a vizsgálati alanyok a hipnotizőrrel dolgoztak végig, többek között a VIS eljárása során is. 21 diádnál, 104 helyzetben vettük fel a VIS tesztet.
- „B” helyzetben szintén hipnózis történt, ellenben itt a feladatok idejére a hipnotizőrt felváltotta egy vizgálatvezető, így a vizsgálati alany a VIS tesztet a vizgálatvezetővel töltötte ki. 17 diád, 84 helyzetben dolgozott a VIS teszten.
- „C” helyzet éberen zajlott, a hipnotizőr végig, a feladatok idejére is, a kísérleti helyiségben maradt. Ebben a felállásban 21 diád, 105 helyzetben oldotta meg a VIS tesztet.
- „D” helyzet szintén éberen zajlott, ám a feladatok idejére a hipnotizőrt felváltotta a vizgálatvezető, így vele végezte el a vizsgálati alany a VIS tesztet. 18 diádnál, 89 helyzetben végeztük el a VIS tesztet.

A vizsgálatok a külső befolyásoló hatások kizárása érdekében standard és viszonylag ingerszegény vizsgálati körülmények és technikai feltételek mellett egy egyetemi kísérleti helyiségben történtek.

3.5. VIS vizsgálati eljárás

A vizsgálat körülményeiről szóló előzetes tájékoztatás után minden vizsgálati személy (a vizgálatvezetők/hipnotizőrök és a vizsgálati alanyok egyaránt) kitöltötte a beleegező nyilatkozatot és a képzeleti tevékenység mérésére szolgáló Képzeleti Tevékenység Kérdőívet (VVIQ; Marks, 1973). A kísérleti helyiségben, éber helyzetben a vizgálatvezető/hipnotizőr és az alany **együttesen végighallgattak** egy 16 perces előre összeállított **zenei anyagot**, mely hét eltérő műfajú és hangulatú zeneszámot tartalmazott. Ez a zenei összeállítás időben egybeesik a hipnózis vizsgálati helyzeteknél a hipnózis indukcióval. Hipnózis helyzetben a zenei összeállítás helyett **a riport és az indukció** segítette az összehangolódást. Ezt követően **standardizált forgatókönyv** alapján a vizgálatvezetők/hipnotizőrök **egy próba-, majd öt valós vizsgálati motívumot** olvastak fel, hogy megismerhessük mindkét személy képzeleti munkáját. Egy motívum felolvasása után 20 másodpercet töltöttek az alanyok csukott, a vizgálatvezetők/hipnotizőrök nyitott szemmel, amíg átéltek a motívum által behívott képzeleti képet. Mivel az időt a vizgálatvezető/hipnotizőr mérte, az alannak csupán a hívó motívumra kellett figyelnie. **Minden egyes motívum után** az interakciós feleknek kb. 1 perc állt rendelkezésükre, hogy kitöltsék a VIS tesztet.

3.6. Vizsgálati eszközök

Annak érdekében, hogy megismerjük a VIS kapcsolatát más pszichológiai ismérvekkel, mind a vizgálatvezetők/hipnotizőrök, mind az alanyok kitöltötték a következő teszteket:

- a képzeleti tevékenység le mérésére szolgáló **Képzeleti Tevékenység Kérdőív** (VVIQ; Marks, 1973),

¹ A kutatást részben az OTKA 62210 sz. pályázata támogatta (vezető kutató: Gósiné Greguss Anna).

- éber/hipnózis helyzetre átalakított **Archaikus Bevonódási Skála** (ABS; Nash és Spinler, 1989) 19 tételes változatának 22 tételes, az interakciós partnerek között kialakult archaikus tárgykapcsolat, bevonódás negatív oldalát is vizsgáló verziója (Bányai és mtsai, 1990; Bányai, 1996),
- az átélt módosult tudatállapot minőségének vizsgálatára a **Phenomenology of Consciousness Inventory** (PCI; Pekala, 1982) magyar változata (a teszt magyarra fordítása: Szabó, 1989), melynek faktor alapú értékelése 5 alszála (Disszociatív Kontroll, Pozitív Érzelem, Negatív Érzelem, Vizuális Képzlet, Belső Figyelmi Fókusz) alapján történt (Varga, 2004),
- **Diádikus Interakciós Harmónia Teszt** (DIH; Varga és mtsai, 1999) a helyzetet jellemző megélt interakciós egymásra hangolódás feltérképezésére,
- **Szemekből Olvasás Teszt** (SZOT; Baren-Cohen és mtsai, 2001), az egyén empátia-faktorának mérésére.

A tesztek kitöltésével együtt a teljes folyamat az első kutatásban, éber helyzetben kb. 60 percet, a második kutatás során kb. 100-120 percet vett igénybe.

3.7. A VIS azonosítása: a VIS teszt-párok megítéltetése

A VIS mérése a VIS tesztek hasonlóságának megítélésével zajlott. A megítéltetés első lépésében minden egyes helyzetről **három független megítélőt** kérdeztünk meg, akiknek a diádok VIS tesztjeinek hasonlóságáról kellett véleményt alkotniuk. A három független megítélő segítségével vizsgálhattuk az egyetértést, illetve a véletlennél magasabb találatot. Az instrukcióban nem adtunk azzal kapcsolatban támpontot, hogy mi alapján hozzanak ítéletet a független megítélők.

A megítéltetés során a megítélőnek **hasonlóság alapján kellett rangsorolnia** az általa értékelendő VIS teszteket. Egy vizsgálati alany rajzát és leírását négy ugyanazon vizsgálatvezető/hipnotizőr ugyanazon motívumra adott rajzával és leírásával összehasonlítva ítéltettük meg, ahol egy volt közülük a valós pár. A megítélés megbízhatósága érdekében azoknak a diádoknak a VIS teszt-párjait, melyek magas VIS értéket értek el a megítélés során, három új független megítélővel egy **re-tesztben** újra bemértük. A re-teszthez a valódi képpárt meghagytuk, és a többi képet és a hozzájuk tartozó szöveget új képekkel és szöveggel helyettesítettük be.

Azokat a helyzeteket, amelyek a megítéltetés során mind a tesztben, mind a re-tesztben magas VIS értéket értek el, úgy tekintettük, hogy **megvalósult a VIS**. A továbbiakban ezeket **VIS pozitív (VIS+) helyzetnek** neveztük el, hiszen adott diádnál adott motívumnál külső megfigyelők egybehangzóan vagy közel egybehangzóan ismételtlen megbízhatóan azonosították a képzleti tevékenység rögzített nyomának harmonizációját. Azokat a diádokat, amelyek együttes életében megvalósult **legalább egy VIS+ helyzet, VIS+ diádoknak** tekintjük.

3.8. Statisztikai számítások

A VIS értékek más tesztadatokkal mutatott kapcsolatának vizsgálatánál a teljes mintát kétféle bontottuk. Az egyik részmintát azok a diádok alkották, ahol volt VIS pozitív helyzet, legalább egy motívum esetében, a másik rész-mintában azok a diádok szerepeltek, ahol egy esetben sem volt tapasztalható VIS. A két csoport összevetésében, a kétmintás független t-próbát (t) és több szempontos variancia-analízist (F) alkalmaztuk.

3.9. Eredmények

A kizárólag éber helyzetekkel dolgozó első kutatásban **a diádok 22,9 %-nál, a helyzetek 5,4 %-nál** találtunk általunk felállított kritérium szerinti szinkront.

A második kutatásban négy eltérő vizsgálati helyzettel dolgoztunk. A **VIS+ arány a helyzetek függvényében** a következőképpen alakult:

- hipnózisban a hipnotizőrrel a vizsgált diádok 23,8 %-a, a helyzetek 4,8 %-a;
- hipnózisban a vizsgálatvezetővel a vizsgált diádok 35,3 %-a, a helyzetek 8,3 %-a;
- éberen a hipnotizőrrel a vizsgált diádok 33,3 %-a, a helyzetek 6,7 %-a;
- éberen a vizsgálatvezetővel a vizsgált diádok 11,1 %-a, a helyzetek 2,2 %-a bizonyult VIS+-nak.

Eredményeink alapján elmondhatjuk, hogy a **VIS nem hipnózis-specifikus, nem érzékeny a kapcsolat állandóságára** (könnyen kiváltható új interakciós partnerrel is), **nem mutat összefüggést a mért vonás jellegű változókkal és a megélt tudatállapot minőségével.**

A VIS+ kapcsolatra éber helyzetben jellemző:

- az alany az interakciót kevésbé intimnek és játékosnak érzi, alacsony mértékű összhangról és magas szintű erotikáról számol be,
- a vizsgálatvezető/hipnotizőr alacsony mértékű disszociációról ad számot.

A VIS+ kapcsolatra hipnózisban jellemző:

- az alany alacsony mértékben számol be az archaikus bevonódás negatív oldaláról, magas szinten érzékeli interakciós partnerével az összhangot, játékosnak és kevésbé erotikusnak érzi a kapcsolatot,
- a vizsgálatvezető/hipnotizőr kis mértékű feszültségről és erotikáról ad számot, kevésbé vonódik be a folyamatba, nincs függőségi igénye és nem tart a negatív megítéléstől.

A nemek és a hipnabilitás szempontjából vizsgálva az eredményeket:

- hipnózisban a VIS+ helyzet jellemzőbben alakul ki különböző nemű interakciós partnerek között,
- a hipnabilitás mértéke nem befolyásolta a VIS megjelenését a diád életében, sem az alanyok, sem a hipnotizőrök szempontjából.

4. Spontán VIS élmények kérdőíves vizsgálata

A VIS standardizált kutatása mellett célunk, hogy feltérképezzük a képi egymásra hangolódás élményének intim oldalát is, olyan területét, mely nehezen átadható, megfogalmazható a tesztek szintjén, laboratóriumi körülmények között. Az interakciós keretben folytatott, külső megítélés alapján beazonosított standard eljárás provokált, „itt és most” jellegével szemben, a VIS kvalitatív vizsgálata **egyoldalú, szabad leírást kérő, retrospektív** módon tárta fel a **spontán úton megélt élményeket.**

4.1. Vizsgálati alanyok

A **saját fejlesztésű VIS Kérdőívet** 67 személy töltötte ki. Három válaszadó több élményét is lejegyezte, így összesen **71 kitöltött kérdőívet** gyűjtöttünk össze. A kényelmi minta kialakítás miatt a vizsgálati populáció összetétele heterogén, az adatgyűjtés folyamata miatt a minta nem reprezentatív.

4.2. Kvalitatív eljárás

4.2.1. VIS Kérdőív

A Vizuális Imaginatív Szinkron Kérdőív **saját fejlesztésű kérdőív**, melyet kifejezetten a VIS élményének kvalitatív feltárására alakítottunk ki. A kérdőívben rákérdeztünk az átélt élményre, a VIS helyzeti kontextusára, illetve a további esetleges megjegyzésekre. A kutatás során egyaránt használtuk a kérdőív *magyar* és *angol* változatát. Minden VIS élményt külön kérdőíven kellett leírni a válaszadónak. A VIS standardizált kutatásához hasonlóan, a kérdőíves vizsgálat megtervezésében is az értékítélet-mentes attitűd vezetett.

4.2.2. A kérdőív kódolása és az adatok feldolgozása

A tartalomelemzés elvégzéséhez kialakítottunk egy **saját fejlesztésű kódoló lapot**, melynek segítségével a VIS kérdőívek a következő kategóriák mentén lettek elemezve: *kapcsolati kontextus, interakciós helyzet, élmény jellege, élmény felidézése keltett érzés és a tudatállapot*. A kódolók a VIS kérdőívek kérdéseire adott válaszok tanulmányozása után válaszoltak a kódoló lap kérdéseire. *Minden egyes kérdőívről 3-3 független megítélő* töltött ki kódoló lapot a megbízhatóság érdekében. A kódolók nem pszichológia szakos, felsőoktatási intézményben tanuló hallgatók voltak, akik közül senki nem vett részt a VIS kutatásának eddigi fázisaiban. A megítéltetések elvégzése után a kódoló lapok kerültek elemzésre. A kérdőívekhez tartozó kódoló lapok eredményeit számítógépre vittük, és gyakorisági elemzést végeztünk a 2 és 3 kódolói megegyezésű válaszokon.

4.3. Gyakorisági eredmények

Összesítve a gyakorisági eredményeket, a kvalitatív vizsgálat alapján a VIS élményvilágára a következő karakterisztikák jellemzők:

- A VIS élményét leggyakrabban **intim interperszonális helyzetben** tapasztalják meg az interakciós partnerek.
- A VIS élményének átélői többnyire **egy helyszínen** tartózkodnak.
- A VIS élményét az átélők leggyakrabban **furcsának és egyben kellemesnek, összhanggal telinek** értékeli.
- Azokban az esetekben, ahol a válaszadó leírta a válaszadás közben átélt élményét, a leggyakoribb érzésnek az **öröm és az elgondolkodás** bizonyult.
- A VIS élményét az interakciós partnerek gyakrabban élik át **éber**, mint módosult tudatállapotú helyzetben.

5. Megbeszélés: az újonnan azonosított szinkronmutató jelentősége

Vizsgálatsorozatunk eredményei alapján kijelenthetjük, hogy a VIS standardizált éber és hipnózis vizsgálati helyzetben *kiváltható, külső megítélők által azonosítható*. A VIS kutatásunkban kidolgozott operacionalizálási folyamata *éber és hipnózis helyzetben* egyaránt alkalmazható. A megépített vizsgálati situáció a leírt környezeti feltételek biztosítása mellett *könnyen megvalósítható*, az eljárás az interakciós felek számára érdekes, az alanyok könnyen bevonódnak, motiválhatóak a részvételre. Az élmény átélésének helyzeti kialakításán túl, kifejelesztettük a VIS létének *strukturált megítélési folyamatát*. A VIS vizsgálatsorozatának megítélési folyamatában a megítélők *egészleles* véleményalkotására alapoztunk, ezzel növelve a későbbi klinikai területen esetlegesen végezhető alkalmazás használhatóságának terét. A *spontán VIS élmények* kérdőíves vizsgálatának eredményeiből látható, hogy a laboratóriumi közegben kiváltott és mért VIS eredmények nem csupán műtermékek. **A VIS létező jelenség, fenomenológiája ismert a hétköznapiakban.** A spontán VIS élmények leírásánál a válaszadók a *szinkron megélésének élmény-hangsúlyáról* számolnak be.

Kutatási eredményeink integrálhatóak az interakciós szinkronitás elméleti és vizsgálati keretébe. A **VIS újonnan beazonosított szinkronjelenség**, melynek jelentősége a többi interakciós szinkronjelenséghez hasonlóan egyaránt megjelenik az interakciók szabályozásában és a kapcsolatok felépítésében, a kötődés megalapozásában. Ez az összehangolódás - a szinkronjelenségek sorában a Vizuális Imaginatív Szinkronnal - összefügg a kapcsolat élményével, a megélt intimitással (Bányai, 2000, 2002; Varga, 2004) a terápiák folyamatában is. A szinkronitás optimális tartománya biztonságos teret kínál a páciens számára az élmények megtapasztalásához, korrekciós lehetőséget nyújtva az alapvető kapcsolati minták újraélésére. A VIS újabb utat kínál a terapeuta számára, hogy teljesebben érthesse és érezhesse a páciens belső világát, léte és jellege diagnosztikus értékkel bír, mind a terápiás kapcsolat, mind a páciens működésmódja szempontjából. Az éberen és hipnózisban egyaránt megélhető VIS élmények azonosítása, a kapcsolatokban megjelenő arányainak és természetének tudományos kutatása segíti a terapeutákat a megtapasztalt szinkronjelenségekkel való tudatos, kontrollált munka megvalósításában.

6. A doktori kutatás témájában megjelent publikációk

- Varga S., K.** (2008) Egymásra hangolódás. Nyitottság és határok – az elmélet megjelenése a gyakorlatban. *Pszichoterápia*, 17/4, 264-271.
- Varga S., K., Varga, K.** (2009) A Vizuális Imaginatív Szinkron fogalma és operacionalizálásának első lépései. *Magyar Pszichológia Szemle*, 64/2, 359-384.
- Varga S., Varga, K.** (2009) Visual Imaginative Synchrony. *Contemporary Hypnosis*, 26/3, 146-158.
- Varga S., Varga, K.** (2011) Vizuális Imaginatív Szinkron. *Magyar Pszichológiai Szemle* – elfogadás alatt.

7. A doktori kutatás témájában megtartott előadások, műhelyek

- Varga S., K.** (2007) Kísérlet a képalkotó érték differenciált mérésére. Poszter-prezentáció, Illyés Sándor Emléknepok, 2007, Budapest.
- Varga S., K., Németh, G.** (2007) Határ-kérdések tudatosítása - (szak)emberek egymásra hangolódása. Műhely. Határok a pszichoterápiában, 6. Szegedi Pszichoterápiás Konferencia, Szeged.
- Varga S., K.** (2007) Egymásra hangolódás. Nyitottság és határok - az elmélet megjelenése a gyakorlatban. Előadás, XVIII. Magyar Hipnózis Találkozó, Csillaghegy.
- Varga S., K.** (2008) Hogyan fogjunk új interakciós szinkron-mutatót? Előadás, Illyés Sándor Emléknepok, 2008, Budapest.
- Varga S., K., Varga, K.** (2008) Vizuális Imaginatív Szinkron. Előadás, XIX. Magyar Hipnózis Találkozó, Csillaghegy.
- Varga S., K., Varga, K., Gősiné-Greguss, A., Bányai, É.** (2008) Visual Imaginative Synchrony. Előadás, 11th Congress of ESH, Bécs.
- Béleczi, N., Fodor, K., Varga S., K.** (2008) Együtt képekben, képek együttesen. Műhely, Kutatók éjszakája, 2008, Budapest.
- Varga S., K.** (2009) Amerre a képzeletünk VISz... Bepillantás a Vizuális Imaginatív Szinkron élményvilágába. Előadás, Illyés Sándor Emléknepok, 2009, Budapest.
- Varga S., K.** (2009) Amerre a képzeletünk VISz... Bepillantás a Vizuális Imaginatív Szinkron élményvilágába. Előadás, XX. Magyar Hipnózis Találkozó, Csillaghegy.

8. A doktori kutatás témájával kapcsolatos műhelymunka-vezetések

- Bácsi, B.** (2007) Az empátia és a Vizuális Imaginatív Szinkron vizsgálata. Műhelymunka, ELTE, Budapest.
- Beke, Sz.** (2007) A Vizuális Imaginatív Szinkron módszertani próba-bemérése. Műhelymunka, ELTE, Budapest.
- Béleczi, N.** (2007) Diádikus kapcsolatokban megjelenő interakciós szinkronitás szinkronjelenség kutatásának következő állomása. Műhelymunka, ELTE, Budapest.
- Dombovits, R.** (2008) A diádikus interakciós harmónia és a Vizuális Imaginatív Szinkron kapcsolata. Műhelymunka, ELTE, Budapest.
- Fodor, K. E.** (2009) A Vizuális Imaginatív Szinkron kvalitatív vizsgálata. Egy új interakciós szinkronjelenség kutatásának következő állomása. Műhelymunka, ELTE, Budapest.
- Karvaly, D., Miklós, M.** (2008) Vizuális Imaginatív Szinkron. A Diádikus Interakciós Harmónia Kérdőív eredményeinek összevetése kvalitatív értékeléssel. Műhelymunka, ELTE, Budapest.

- Kovács, I.** (2007) A Vizuális Imaginatív Szinkron vizsgálata éber helyzetben. Műhelymunka, ELTE, Budapest.
- Laszlovszky, Á.** (2007) Az interakciós szinkronitás diádikus vizsgálata. A szinkronitás megjelenése helyzeti és állandó személyiségi tényezők függvényében. Műhelymunka, ELTE, Budapest.
- Menkő, G.** (2007) A Vizuális Imaginatív Szinkron együttjárásának vizsgálata a PCI faktoraival. Műhelymunka, ELTE, Budapest.
- Nagy, R.** (2007) Interakciós szinkronitás és vizualitás. Műhelymunka, ELTE, Budapest.

9. A Doktori Tézisekben felhasznált irodalomjegyzék

- Baker, E. L.** (2000) Reflections on the hypnotic relationship: Projective identification, containment, and attunement. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 48(1), 56-69.
- Balken, J.** (2007) L' Accordage des Inconscients. *Hypnose*, 17(1).
- Bányai, É.** (1985) A social psychophysiological approach to the understanding of hypnosis: The interaction between hypnotist and subject. *Hypnos, Swedish Journal of Hypnosis in Psychotherapy and Psychosomatic Medicine*, 12, 186-210.
- Bányai, É.** (1991) Toward a social-psychobiological model of hypnosis. In: Lynn, J. L.; Rhue, J.W. (eds) *Theories of hypnosis. Current models and perspectives*. Guilford Press, New York, 564-600.
- Bányai, É. I.** (1994) Hypnosis styles: Theoretical considerations and empirical data. Keynote Address presented at the 13th International Congress on Hypnosis, Melbourne, Australia, August 6-12
- Bányai, É. I.** (1996) On the interactive nature of hypnosis: research evidence for a social-psychobiological model. Discussion Paper to be presented at the CIBA Foundation Discussion Meeting. The Nature of Hypnosis. London, 1996.
- Bányai, É.** (1998) On the interactive nature of hypnosis: Research evidence for a social-psychobiological model. *Contemporary Hypnosis*, 15(1) 53-64.
- Bányai, É. I.** (2000) A hipnózis szociál-pszichobiológiai modellje. Habilitációs értekezés, ELTE, Budapest.
- Bányai, É.I.** (2002) Communication in different styles of hypnosis. In: Hoogduin, C.A.L., Schaap, C.P.D.R., de Berk, H.A.A. (eds.) *Issues on hypnosis*. Nijmegen: Cure & Care, 1-20.
- Bányai, É.I., Mészáros, I., Csókai, L.** (1982) Interaction between hypnotist and subject: A social psychophysiological approach. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 30, 193.
- Bányai, É.I., Mészáros, I., Csókai, L.** (1985) Interaction between hypnotist and subject: A social psychophysiological approach. Preliminary report. In: Waxman, D., Misra, P.C., Gibson, M., Basker, M.A. (eds) *Modern trends in hypnosis*. New York: Plenum Press, 97-108.
- Bányai, É. I., Gósi-Greguss, A. C., Vágó, P., Varga, K., Horváth, R.** (1990) Interactional Approach to the Understanding of Hypnosis: Theoretical Background and Main Findings. In: Van Dyck, R., Spinhoven, Ph., Van der Does, A. J. W., Van Rood, Y. R., De Moor, W. (eds.) (1990) *Hypnosis: Current theory, research and practice*. Amsterdam Free University Press. 53-69.
- Baron-Cohen, S.** (2001) Érzelemfelismerés tesztek. (ford.: Ivády Rozália) BME Kognitív Tudományi Tanszék. Kézirat.
- Beebe, B., Gerstman, L., Dolins, M., Zigman, A., Rosenzweig, H., Faughey, K., Korman, M.** (1982) Rhythmic communication in the mother-infant dyad. In: Davis, M. (eds) *Interaction rhythms. Periodicity in communicative behavior*. Human Sciences Press, New York, 79-100.
- Biró, E.** (2003) Interakciós szinkronitás az interperszonális adaptációban. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 58(3), 341-362.
- Biró, E.** (2004) A viselkedésben megnyilvánuló interakciós szinkronitás vizsgálatának módszertani problémái. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 59(4), 471-492.
- Biró, E.** (2005) Interakciós szinkronitás hipnózisban. Doktori disszertáció, ELTE, Budapest.
- Biró, E., Banyai, É.** (2007) Interakciós szinkronitás hipnózisban. Megbízható-e az egészsleges megítélés? *Magyar Pszichológiai Szemle*, 62(3), 369-394.

- Brunel, M.L., Martiny, C.** (2000) Role of Unintentional Gestural Imitations in the Empathic Process. In: Kappas, A. (szerk.) *Proceedings of the XIth Conference of the International Society for Research on Emotions*. Quebec City, 216-220.
- Burgoon, J. K., Stern, L. A., Dillman, L.** (1995) *Interpersonal Adaptation*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Burgoon, J. K., Stoner, G. M., Bonito, J.A., Dunbar, N.E.** (2003) Trust and Deception in Mediated Communication. In: Paper presented at the Proceedings of the 36th Hawaii International Conference on System Sciences, 1-11.
- Caplovitz Barrett, K.** (1997) The self and relationship development. In: Duck, S. (eds) *Handbook of personal relationships*. John Wiley & Sons, New York, 81-98.
- Cappella, J. N.** (1991) Mutual adaptation and relativity of measurement. In: Montgomery, B.M., Duck, S. (eds) *Studying interpersonal interaction*. Guilford Press, New York, 103-117.
- Cappella, J. N.** (1994) The management of conversational interaction in adults and infants. In: Knapp, M. L., Miller, G. R. (eds) *Handbook of interpersonal communication*, Sage Publications, Thousand Oaks, London, 380-418.
- Chartrand, T. L., Bargh, J. A.** (1999) The chameleon effect: The perception-behavior link and social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 893-910.
- Feldman, R.** (2007) Parent-infant synchrony and the construction of shared timing; physiological precursors, developmental outcomes, and risk conditions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48, 3(4), 329-354.
- Field, T. M.** (1985) Attachment as psychobiological attunement: Being on the same wavelength. In: Reite, M., Field, T.M. (eds) *The psychobiology of attachment and separation*. Academic Press, New York, 415-454.
- Gergely, Gy., Watson, J. S.** (1999) Early socio-emotional development: Contingency perception and the social-biofeedback model. In: Rochat, P. (eds) *Early social cognition. Understanding others in the first month of life*. Lawrence Erlbaum Associates, London, 101-136.
- Gósiné-Greguss, A. C.** (2008) Hipnózis- vagy hipnotizőrfüggő a hipnotizált hangjának változása? Előadás a XIX. Magyar Hipnózis Találkozóán, Csillaghegy, 2008. május 30. - június 1.
- Grammer, K., Kruck, K.B., Magnusson, M.S.** (1998) The Courtship Dance: Patterns of Nonverbal Synchronization in Opposite-Sex Encounters. *Journal of Nonverbal Behaviour*, 22(1), 3-29.
- Harrist, A.W., Waugh, R.M.** (2002) Dyadic synchrony: Its structure and function in children's development. *Developmental Review*, 22, 555-592.
- Kimura, M., Daibo, I.** (2006) Interactional Synchrony in Conversations about Emotional Episodes: A Measurement by „the Between-Participants Pseudosynchrony Experimental Paradigm”. *Nonverbal Behav.* 30, 115-126.
- Marks, D. F.** (1973) Visual Imagery Differences in the Recall of Pictures. *British Journal of Psychology* (64), 17-24.
- Nash, M. R., Spinler, D.** (1989) Hypnosis and transference: A measure of archaic involvement. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 37, 129-143.
- Pekala, R. J.** (1982) *The Phenomenology of Consciousness Inventory (PCI)*. Thorndale, P. A.: Psychophenomenological Concepts.
- Pelech, W.** (2002) Charting the Interpersonal Underworld: The Application of Cluster Analysis to the Study of Interpersonal Coordination in Small Groups. *New Scholarship in the Human Services*, University of Calgary Press.

- Richardson, M.J., Marsh, K.L., Schmidt, R.C.** (2005) Effects of Visual and Verbal Interaction on Unintentional Interpersonal Coordination. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 31(1), 62-79.
- Sagaguchi, K., Jonsson, G.K., Hasegawa, T.** (2005) Initial Interpersonal Attraction between Mixed-Sex Dyad and Movement Synchrony. In: Anolli, S., Duncan, Jr., Magnusson, M.S., Riva, G. (eds) *The Hidden Structure of Interaction: From Neurons to Culture Patterns*, Amsterdam, IOS Press, 108-120.
- Stern, D. N.** (1999) Vitality contours: The temporal contour of feelings as a basic unit for constructing the infant's social experience. In: Rochat, P. (eds) *Early social cognition. Understanding others in the first month of life*. Lawrence Erlbaum Associates, London, 67-80.
- Szabó, Cs.** (1989) Szubjektív élmények különböző indukciós technikákkal létrehozott hipnózisokban. Doktori értekezés, KLTE Debrecen.
- Tronick, E. Z.** (1990) The Development of Rapport. *Psychological Inquiry*, 1(4), 322-323.
- Varga, K.** (2004) A hipnotikus kapcsolat élményvilágának interakciós szemléletű elemzése. Habilitációs értekezés, ELTE, Budapest, Kézirat.
- Varga, K., Bányai, É.I., Gósi-Greguss, A. C.** (1993) The Hypnotist in the Hypnosis Interaction: Phenomenological Investigation. Paper presented at the 6th European Congress of Hypnosis, August, 1993, Vienna, Austria. 14-20
- Varga, K., Bányai, É. I., Gósi-Greguss, A. C.** (1994) Paralell application of the Experiential Analysis Technique with subject and hypnotist: A new possibility for measuring interactional synchrony. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 42, 130-139.
- Varga, K., Bányai, É. I., Gósi-Greguss, A. C.** (1999) Hypnotists' Phenomenology: Toward the Understanding of Hypnotic Interactions. *Hypnos*, 26(4), 181-193.
- Varga, K., Józsa, E., Urbán, R.** (2002) A Közös Rorschach Vizsgálati Helyzet alkalmazása a diádikus interakciók élményvilágában megmutatkozó harmónia fokának vizsgálatára. In: Bagdy Emőke (szerk.) *A párkapcsolatok dinamikája*. Animula Kiadó, Budapest, 178-185.
- Varga, K., Bányai, É., Gósiné-Greguss, A.** (2004) A hipnotizőr a hipnotikus interakcióban: a szubjektív élmények elemzése. *Pszichoterápia*, 13/3, 140-147.
- Varga, K., Józsa, E., Bányai, É.I., Gósi-Greguss, A. C.** (2006) A New Way of Characterizing Hypnotic Interactions: Dyadic Interactional Harmony (DIH) Questionnaire. *Contemporary Hypnosis*, 23(4), 151-166.
- Varga, K. Bányai, É. I., Józsa, E., Gósi-Greguss, A. C.** (2008) Interactional Phenomenology of Maternal and Paternal Hypnosis Styles. *Contemporary Hypnosis*, 25(1), 14-28.
- Warner, R.** (1991) Incorporating time. In: Montgomery, B M. Duck, S. (eds) *Studying interpersonal interaction*. Guilford Press, New York. 82-102.
- Wiltshire, A.** (2007) *Synchrony as the Underlying Structure of Gesture: The Relationship between Speech Sound and Body Movement at the Micro Level*. School of Languages and Linguistics, The University of Melbourne.
- Zucker, I.** (1983) Motivation, biological clocks and temporal organization of behavior. In: Satinoff, E. Teitelbaum, P. (eds) *Handbook of behavioral neurobiology. 6: Motivation*. Plenum Press, New York. 3-22.